

SZÖVEG –
HORVÁTH PÁL filozófus

SOROZAT –
MAGYAR PÉLDAKÉPTÁR

A NAPBA ÖLTÖZÖTT EMBER

„Segítségére akarok lenni a modern embernek a keresztény világnézet kialakításában, mert tudom, hogy sajátos nehézségei vannak”.
(Diadalmas világnézet, 1902)

◆ NYITRÁTÓL ESZTERGOMIG

Prohászka Ottokár, a 20. századi magyar katolicizmus lelki és szellemi megújulásának meghatározó alakja 1858. október 10-én, százhatvan esztendeje látta meg a napvilágot a felvidéki Nyitrán. Édesapja, Domonkos német ajkú morva katonatiszt, majd pénzügyi tisztviselő, anyja német polgárlány volt. Az apa hivatali beosztásai miatt gyakran költöztek, így Ottokár a gimnáziumot a nyitrai piaristáknál és a kalocsai jezsuitáknál végezte, és ekkor tanult meg kiválóan magyarul. Eredetileg jezsuita szeretett volna lenni, ám apja kérésére 1873-ban Esztergomban lett papnövendék, és ott is érettségizett. Az érsek Rómába küldte, hogy a jezsuiták vezette római Német-Magyar Kollégiumban tanuljon bölcseletet és teológiát, ahol 1875 és 1882 között a kor legkiválóbb jezsuita professzorai voltak a mesterei. Felszentelése és hazatérése után rövid ideig káplán volt, majd morális-később dogmatikatanár. Ebben az időben indult írói, hitszónoki és publicista pályája, szerkesztője és állandó szerzője lett a *Magyar Sionnak*, a modern katolikus gondolkodás hazai szócsovének, és országos ismertségre tett szert. Fő célja a hazai katolicizmus szellemi és lelki állóvizének felkavarása, egy nyitott, modern, a külvilággal párbeszédbe elegyedő egyházi élet megteremtése volt.

A FORMABONTÓ PÜSPÖK

1904-ben a pesti egyetem teológiai fakultásának dogmatika professzora lett, a következő esztendőben pedig kinevezték a székesfehérvári egyházmegye püspökévé. Püspöki jelmondatává a következőt választotta: „*Dum spiro, spero – Míg élek, remélek*”. A püspöki karban radikálisnak, már-már lázadónak számított, hiszen sokat foglalkozott társadalmi kérdésekkel, és élesen bírálta az egyház ódon levegőjét, szorgalmazta az egyházi birtokok felosztását. Publicisztikájában hevesen támadta a liberalizmust, az ateizmust, a szocialistákat, a hazai zsidóság túlzott gazdasági és szellemi térfoglalását, egyes képviselőinek bolsevik elkötelezettségét, óvatosan támogatta a felekezetek közötti közeledést.

A PÜSPÖKI KARBAN RADIKÁLISNAK,
MÁR-MÁR LÁZADÓNAK SZÁMÍTOTT,
HISZEN SOKAT FOGLALKOZOTT
TÁRSADALMI KÉRDÉSEKKEL,
ÉS ÉLESEN BÍRÁLTA AZ EGYHÁZ
ÓDON LEVEGŐJÉT, SZORGALMAZTA
AZ EGYHÁZI BIRTOKOK FELOSZTÁSÁT.

Közéleti emberként alapítója volt a Katolikus Néppártnak, az első világháború után a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjának. Feladatának tekintette a társadalmi igazságosság és a nemzeti felemelkedés ügyének szolgálatát, 1919-ben élesen szembeszállt a kommunista diktatúrával. A kommün és Trianon után – amikor szándéka ellenére még miniszterelnöki kinevezése is felmerült –, közvetlen politikai szerepet vállalt mint nemzetgyűlési képviselő, így látta leginkább a lehetőséget, hogy segítse a nemzet és az egyház anyagi, szellemi, lelki talpra állítását a háború, a kommunista diktatúra és a trianoni békediktátum után.

TEOLÓGUS, HITSZÓNOK, LELKI VEZETŐ

Sorra jelentek meg fontos művei: A keresztény bűnbánat és bűnbocsánat ókeresztény dogmatörténeti téma volt, a Föld és ég a teológia és a természettudományok összhangját kereste, A diadalmas világnézet pedig a modern katolikus szemlélet programirata. Korszerű gondolatokat fogalmazott meg olyan témákról is, mint az evolúció, a tudományok és a hit viszonya, az egyház és a külvilág párbeszéde. Ellenségei feljelentették Rómában, ezért néhány írása 1911-ben felkerült az Indexre, a Tiltott könyvek jegyzékére. Később ez lett a fő akadálya, hogy személye szóba kerüljön az esztergomi érseki szék betöltésénél. Alakja köré

az 1920-as évektől a nyitott gondolkodású katolikus értelmiségiek mozgalma szerveződött, nyilvános fellépései tömegeket megmozgató szellemi-lelki eseménynek számítottak. A Magyar Tudományos Akadémia 1920-ban rendes tagjai sorába hívta. Kiváló spirituális vezetőnek bizonyult, és bábáskodott olyan lelkiségi mozgalmak születésénél is, mint a Regnum Marianum vagy a Szociális Testvérek Társasága. Új, nyitott szemléletet hozott a „magyar ugar” egyházába. Mestere volt a magyar nyelvnek, irodalomkritikusként pedig szembe helyezkedett a libertinus eszmékkel, az urbánus és avantgárd szellemiséggel – mások között Ady Endre haragját is magára vonta ezzel.

Élete utolsó éveiben a megfeszített munka miatt egészsége megromlott, ám pihenni képtelen volt. 1927. április 1-jén, a budapesti Egyetemi templom szószékén agyvérzés érte, és másnap a papi szeminárium épületében, hatvankilenc évesen meghalt. Temetése nemzeti gyásznap volt, a következő években valóságos kultusza alakult ki. Emlékére püspöki székvárosában templom épült, Pesten köztéri szobrot állítottak neki, összegyűjtött művei díszes kiadásban láttak napvilágot. A második világhétség után a kommunista hatalom reakciónak, az ellenforradalmi keresztény kurzus és az antiszemitizmus képviselőjének bélyegezte. Szellemi, lelki rehabilitációjára így csak 1989 után kerülhetett sor. ♦

SZÖVEG –
ANTAL-FERENCZ ILDIKÓ

KÉPEK –
PÁCZAI TAMÁS

SOROZAT –
RIPORT

AKIT AZ ISTEN KÜLDÖTT

Dél körül érkezünk a kazincbarcikai Don Bosco Iskolába. Szünet van, rengeteg fiatal az udvaron, a folyosók kihaltak. Az emeletről a földszintre költöztetett igazgatói irodában „Béla bá”, *Molnár-Gál Béla* fogad minket. Egyenesen a menzára vezet, s ott rögtön mesélni kezd. Ebéd után órát látogatunk, majd elkísérjük Balajtra, ahol „Béla atyának” köszönhetően újra van mise, hittan és élénk közösségi élet.

- ◆ Kazincbarcikának a hetvenes-nyolcvanas években harmincezer lakosa volt, főleg fiatalok. „Barcika temetője kicsi, onnan lehet ezt látni.” Ma már csak körülbelül huszonkétezer lakják, sokan elköltöztek, kevés a munkalehetőség. A fő megélhetési forrás a BorsodChem és még néhány kisebb cég, de azok nem akkorák, hogy a sok, jellemzően szakképzetlen fiatal mind foglalkoztatni tudják. „A Bódva és a Sajó völgyében nincsenek cégek, iszonyatos a szegénység. Legközelebb Miskolcon vannak gyárak. De annyira rossz a közlekedés, hogy egyedül nem tudják megoldani a munkába járást. A nagyobb cégek indítanak járatokat, de persze, nem egy emberért. A diákokkal ugyanez a helyzet.” Ritkán mennek a buszok, a Miskolcon későig dolgozó munkás vagy a délutáni gyakorlaton tanuló cukrász vagy pék diák nem tud hazamenni. Aki meg hazajut, „hótfáradt”, hiszen hajnalban kelt, a kétszobás házban pedig a többiektől nem tud sem tanulni, sem pihenni, sem este időben lefeküdni.

A katolikus szellemiségű Don Bosco Iskola általános iskolát, szakközépiskolát, szakgimnáziumot, gimnáziumot és kollégiumot foglal magába, és Don Bosco Szalézi Társasága tartja fenn. Körülbelül négyszáz gyerek jár ide, négyötödük a környező településekről. A tizenöt-tizenhat éves fiatalok még nem tudják, mit akarnak, melyik szakmát választják, és ebben a döntésben a szülők sem segítik őket, ahogy sokszor a tanulásban

vagy az iskolába járásban sem. „Odafent egyáltalán nem látják, mindez hogyan működik a valós életben. Hivatalos szervek képviselői jönnek le hozzánk nem hivatalos úton, hogy megnézzék, hogyan zárkoztatjuk fel a hátrányos helyzetű, főleg cigánygyerekeket. Elmagyarázom nekik, hogy más a gondolkodásmódjuk, mint a „magyaroknak”, hogy a központosítás itt nem működik: felesleges A-B-C kerettantervekről beszélni, amikor többen írni-olvasni sem tudnak, és mesélek a tömegközlekedésről is. Elcsodálkoznak, hümmögnek, aztán visszamennek. De legalább már eljönnek és érdeklődnek. Mondták is, fel kellene mennem Budapestre, hogy elmondjam, mi van itt.”

Ebéd után benézünk két tanórára. Az elsőt Kiss Dezső hittantanár magyarázza az erkölcsstan alapjait a tíztizenöt fiúból álló hegesztőosztálynak. A fiúk gyorsan feloldódnak, vigyorogva válaszolnak a kérdéseinkre, örülnek, hogy megszakadt a tanítás. Körülbelül felük ebben a szakmában szeretne dolgozni, néhányan más szakmát is szeretnének még tanulni. Egyetlen diák mondja, hogy érettségizni szeretne. A következő órára szociális gondozást tanuló lányok jönnek, közülük többen érdeklődnek az érettségi iránt. Van, aki kisgyermekápoló szeretne lenni, van, aki idősekkel szeretne foglalkozni. Családjukban sok a gyermek, idős ember, szót értenek velük – mondják.

A hittantanár megerősíti az igazgató szavait a szülők együttműködésének hiányáról – tizenötből jó, ha hárman-négyen eljönnek szülői értekezletre, mert nem érdekli őket, mi zajlik az iskolában; sőt, vannak, akik nem is akarják, hogy a gyerekük okosabb legyen náluk. „Eljutni hozzájuk, átadni nekik, amit szeretnék, ez a legnehezebb. Ehhez az ő nyelvükön beszélni. Az pedig a színek, a képek, a zene. Ezeket kell használni ahhoz, hogy felkeltsem és fenntartsam érdeklődésüket egy téma iránt. Ha látom, hogy már nem tudnak figyelni, mondom egy történetet. Imádják a mesét, vagy bármilyen történetet. Úgy átélik, úgy hallgatják, mint a kisgyermekek.”

Visszasétálunk az igazgatói irodába, ahol Fehér Béla igazgatóhelyettessel találkozunk. A két Béla egymás szavába vágva, nevetve meséli el, hogyan került Molnár-Gál Béla ebbe az iskolába és hogyan lett tanárból igazgató. „Egyszer külföldi vendégek jöttek, és meglátták az akkori igazgatóval együtt, hogy az én óráim imádsággal kezdődnek és végződnek, és ha belép valaki, akkor felállnak köszönni. Abban az időben ez nagy újdonságnak számított ebben az iskolában.” Bevezettek néhány, azóta hagyománnyá vált újdonságot: meghívták a tantestületet a szaléziak havi konferenciájára, hogy megismerjék a szalézi lelkiiséget. „Nagyon összetett iskola ez: van ugye a szakképzés, aztán a diákok nagy része cigány, a többségük halmozottan hátrányos helyzetű, emellett egyházi intézmény

vagyunk, ráadásul szalézi, ami az egyházon belül is többletet jelent, például más oktatási módszereket. Mindennek megfelelni nem könnyű”. Büszkén mesélik, hogy az iskolának folyamatosan javul a megítélése.

Négy óra körül érkeztünk az ötszáz fős Balajtra. Az iskolából kápolnává alakított épület előtt már gyülekeznek a gyerekek a délutáni hittanóra. „Béla atya” – aki valóban nem pap, hanem diakónus, négy gyermek édesapja – átkiabál az út túloldalán sétáló két fiatalnak. Az egyiket nem ismeri, kikérdezi és megkéri, hogy másnap keresse meg. Mindenkit megszólít, számontart, mert abban hisz, hogy mindenkire egyenként, személyre szabottan kell odafigyelni, és fel kell karolni mindenkit, nem csak egy-kettőt, akik majd később visszajönnek és felemelik a többieket. „Aki egyszer kilép a barlangból, nem biztos, hogy visszatér, és ha mégis, már nem lát a sötétben, megbotlik, és a többiek már nem értik a szavát” – hivatkozik az ismert Platón-példázatra.

Benézünk a legközelebbi házba, ahol a háromgyermekes Váradi Jánosné Irma arról mesél, hogy lányként a Don Boscóba járt, de amikor megismerkedett férjével, szülei nyomására abbahagyta az iskolát. Gyerekei közül a két nagyobb is odajár, s bár a fia is abbahagyta,

mert túl korán kellett kelni, és inkább elment az apjával dolgozni, nemrég beiratkozott egy hegesztőtanfolyamra. „Remélem, ezt be is fejezed” – szól rá fejét ingatva Béla. Irma aggódva mondja, hogy nagylányának barátja van, ezért nagy kérdés, hogy befejezi-e az iskolát. „Annyit már elértem, hogy gyermek csak később szülessen. Nem a gyermek ellen vagyok, hanem szeretném, ha megértenék, hogy a semmire ne csináljanak gyereket. Először tanulniuk kellene” – mondja Béla, Irma pedig hálásan néz rá: „Bélát az Isten küldte”.

Béla láthatóan családtagnak számít, sőt kiderül: a távol dolgozó apa helyett az asszony szívesebben is beszél meg vele az ilyesmit. Hiszen ő támogatta abban is, hogy újra tanuljon, segített beiratkozni Egerbe a hittanárképzőbe, szállást intézett neki. Csillogó, de aggódó szemekkel meséli, milyen nehezen egyezett bele a férje, és hogy ebből „még sok baja lesz”. „A cigány férfinak mindent szabad, bármikor elmehet itthonról, de az asszonynak semmit sem szabad. A cigány férfi félti, ami az övé, a feleségét és a gyermekeit saját tulajdonának tekinti, no meg féltékeny is az asszonyára, szerinte a nők könnyen elcsábulnak. Én is csak úgy mehetek Egerbe, hogy Ottó sógorom elvisz autóval péntekenként, és hazahoz szombatként. Így egy tízzel drágább lesz, de a férjem csak így enged el, mit csináljak.” ♦

SZÖVEG –
PÁCZAI TAMÁS

SOROZAT –
VILÁG-KÉP

ELVESZETT MÚLT A MEGTALÁLT KÉPEKEN

Lomtalanításkor előfordul, hogy a sok kacat közt régi fényképekre bukkanunk. Előkerülhetnek családi hagyatékból is, használt lakás vagy ház vásárlásakor padlásról, bútorokból, de bolhapiacokon, régiségkereskedésekben is gyakran előfordulnak. Mit tegyünk, hogy megőrizzük ezeket, és hogyan próbáljuk kideríteni, mikor készültek, kit ábrázolnak a képek?

◆ Több mint húsz éve látogatom rendszeresen az ország legnagyobb fotóbizományi kereskedését, van, hogy naponta benézek Soós úrhoz. Az egyik ilyen alkalommal találtam egy kosárban sok üvegnegatívot, jó áron adta, igaz, némelyik darabokban volt. Az itt látható kép nagyon megtetszett, ezért nyomozásba kezdtem.

Fotósként tudom, hogy a fotográfia elterjedésével a különböző, bonyolult kémiai ismereteket kívánó technológiák közül az üvegnegatív (átlátszó, méretre vágott üvegtáblákon fényérzékeny, ezüst-zselatinos emulzió) a 19. század vége felé lett népszerű. Bár George Eastman, a későbbi Kodak alapítója 1885-ben piacra dobta az első papírnegatív tekercset kazettában – a napjainkban még használt filmek őstét –, és ezzel tömegek számára vált elérhetővé a fényképezés, a jól bevált üvegnegatívot még évtizedekig használták a profi fotósok, műkedvelő amatőrök.

Így be tudtam azonosítani, hogy a fiatal anyát ábrázoló kép a századforduló környékén készülhetett, sokkal messzebbre azonban nem jutottam, így egykori művészettörténész tanárom, a Petőfi Irodalmi Múzeum korábbi igazgatója, E. Csorba Csilla segítségét kértem: „A kép az 1890-es években készülhetett, közép-polgári családban. Amatőr felvétel, de készítője otthonos lehetett a fényképezésben, ez látszik a kép élességén és a negatív minőségén egyaránt. Érdekessege, hogy közel 130 év elteltével szociófotónak

érezzük, mert az édesanya – vagy nevelőnő – arca olyan, mintha valami elől menekülne.”

Pontosabb eredményre sajnos nem jutottunk, gyakran ez a sorsa az évtizedek óta kallódó emlékeknek. Viszont fontos, hogy megőrizzük ezeket, és a digitális fényképezés térnyerésével egyre értékesebbek eszmeileg is ezek az alkotások. Ha barangolásaink során régi papírképeket találunk, nincs más tennivalónk, mint szárász, lehetőleg sötét, hűvös helyeken tárolni. Készítésük időszakában megfelelően konzerválták őket, ezért nem fakultak láthatatlanra, nem porladtak szét.

Több a teendőnk, ha üvegnegatívokat találunk, ugyanis házilag nehéz lesz pozitív papírképet készítenünk. Vannak viszont erre szakosodott fotós üzletek, ahol beszkennek az üveget, majd kérésre kinyomtatják, és a digitális állományt is megkapjuk. Budapesten ilyen többek közt a Café Analóg (Kazinczy u. 35., cafeanalóg.hu), ahol készséggel segítenek ilyen esetekben, de filmet és régi fényképezőgépet is vásárolhatunk ott.

Régi fényképeinket feltölthetjük a Fortepan archív fényképeket gyűjtő adatbázisának fórumába is (fortepan.hu), ahol lelkes közösség segít a helyszín és a szereplők beazonosításában. A Fortepan ráadásul előrukkolt idén egy izgalmas telefonos alkalmazással (ForteGo), amiben a régi fényképeket térképen jelenítik meg, és ezeket összefűzhetjük saját, azonos helyszínen készített fotóinkkal. ◆

